

Zdalny udział podejrzanego w posiedzeniu aresztowym w świetle standardu *habeas corpus*¹

Postanowienie Sądu Najwyższego Królestwa Norwegii z dnia 8 maja 2020 r., HR-2020-972-U (20-065997STR-HRET)²

Udział podejrzanego w posiedzeniu w przedmiocie rozpoznania wniosku o zastosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego za pośrednictwem urządzeń umożliwiających przeprowadzenie tego posiedzenia na odległość, z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku, jest sprzeczny z art. 5 ust. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284) (dalej: EKPC).

Dawid Marko

Uniwersytet Gdański, Polska
dawid.marko@prawo.ug.edu.pl
ORCID: 0000-0001-9578-7405

<https://doi.org/10.26881/gsp.2024.2.08>

Glosa

Komentowane orzeczenie Høyesterett³ zasługuje na szczególną uwagę również polskiego odbiorcy. Konfrontując bowiem regulację norweską z treścią wzorca normatywnego zawartego w art. 5 ust. 3 EKPC, norweski Sąd Najwyższy stanął przed koniecznością udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy stanowiący element procedury *habeas corpus* warunek „postawienia przed sędzią” może być spełniony również w przypadku udziału podejrzanego w posiedzeniu aresztowym za pośrednictwem urządzeń technicznych umożliwiających komunikację na odległość z jednoczesnym bezpośred-

¹ Niniejsza glosa powstała w ramach projektu badawczego „Optymalny model wykorzystania transmisji audiowizualnej w procesie karnym – między efektywnością postępowania a gwarancjami jego uczestników” finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki w ramach konkursu OPUS 20 (nr 2020/39/B/H55/03230).

² <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/decisions-in-english-translation/hr-2020-972-u.pdf> [dostęp: 23.05.2023].

³ Norweski Sąd Najwyższy.

nim przekazem obrazu i dźwięku⁴. Tym samym Sąd ten dotknął niezwykle istotnego problemu, jakim jest sama dopuszczalność procedowania w przedmiocie rozpoznania wniosku o zastosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego przy zdalnym udziale podejrzanego. Poddane analizie orzeczenie porusza zatem zagadnienie, jakie zrodziło się na gruncie polskiego porządku prawnego z dnia 24 czerwca 2020 r., kiedy to art. 250 Kodeksu postępowania karnego⁵ został rozbudowany o regulację umożliwiającą odstąpienie od fizycznego doprowadzenia podejrzanego na posiedzenie aresztowe, pod warunkiem zapewnienia jego udziału w posiedzeniu w trybie zdalnym (§ 3b–3h), które to zagadnienie pozostaje wciąż aktualne i nierozstrzygnięte⁶.

Norweska procedura karna przewiduje, że podejrzany ma prawo brać udział w wszelkich posiedzeniach sądu, co dotyczy również posiedzeń aresztowych (por. art. 244 § 1 norweskiego k.p.k.), zaś obowiązkiem organów ścigania, w przypadku złożenia wniosku o tymczasowe aresztowanie, jest fizyczne doprowadzenie zatrzymanego do sądu nie później niż trzeciego dnia od chwili zatrzymania (por. art. 183 § 1 norweskiego k.p.k.). Jedynym odstępstwem od tej zasady, jakie norweskie ustawodawstwo przewidywało przed wybuchem pandemii COVID-19, była możliwość wydania przez sąd postanowienia o przeprowadzeniu w trybie wideokonferencji posiedzenia w przedmiocie przedłużenia stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego (art. 185 § 4 norweskiego k.p.k.), co ustawa uzależniała od stwierdzenia przez sąd, że taka forma przeprowadzenia posiedzenia jest konieczna i niebudząca wątpliwości (*unbetenklig*) w świetle celu posiedzenia i okoliczności sprawy, zaś przeprowadzenie posiedzenia w konwencjonalny sposób pociągałoby za sobą koszty nieproporcjonalnie wysokie względem znaczenia fizycznego udziału podejrzanego w posiedzeniu. Taki tryb procedowania został jednak wykluczony w przypadku posiedzeń, w których obok kwestii przedłużenia izolacji sąd rozpatruje także kwestię umieszczenia podejrzanego w odosobnieniu (chyba że podejrzany wyraził zgodę na zdalny udział), jak również w sytuacji, gdy od ostatniego posiedzenia, w którym podejrzany brał fizyczny udział, upłynęło więcej niż 90 dni.

Sytuacja ta uległa zmianie z dniem 27 marca 2020 r., wskutek przyjęcia tymczasowego rozporządzenia w sprawie uproszczeń i środków w sektorze wymiaru sprawiedliwości w celu przeciwdziałania skutkom pandemii COVID-19⁷. Rozporządzenie to znacznie rozszerzyło zakres czynności sądu możliwych do przeprowadzenia w formie zdalnej, w tym również o posiedzenie w przedmiocie zastosowania izolacyjnego

⁴ W niniejszym opracowaniu dla opisanego tej formy udziału w posiedzeniu użyto również określeń „tryb zdalny”, „posiedzenie zdalne” lub „wideokonferencja”.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r., poz. 37 ze zm.) (dalej: k.p.k.).

⁶ Być może brak wypowiedzi orzeczniczych podyktowany jest faktem, że w praktyce zdalne posiedzenia aresztowe należą do rzadkości, na co, wobec braku danych statystycznych, wskazują dostępne opracowania – por. A. Klepczyński, P. Kładoczny, P. Kubaszewski, K. Wiśniewska, *Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Czy koronawirus SARS-CoV-2 zaatakował system wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych?*, Warszawa 2021, <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2021/11/Raport-COVID-a-proces-karny-PL.pdf> [dostęp: 25.06.2023].

⁷ FOR-2020-03-27-459; <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2020-03-27-459> [dostęp: 25.06.2023].

środka zapobiegawczego. Zgodnie z § 2 ust. 1 przywołanego rozporządzenia sąd mógł przeprowadzić posiedzenie przy zdalnym udziale podejrzanego w formie wideokonferencji, jeżeli w ocenie sądu taka forma procedowania była konieczna i niebudząca wątpliwości, biorąc pod uwagę specyfikę danej sprawy oraz konieczność poszanowania praw podejrzanego. Sąd był zobligowany do odebrania stanowisk stron w przedmiocie formy przeprowadzenia posiedzenia, jednakże stanowiska te nie miały decydującego charakteru. Rozporządzenie przewidywało również wprost, że podejrzanemu należy zapewnić, na czas posiedzenia, dostęp do poufnego kanału komunikacji z obrońcą.

Właśnie ta szczególna, epizodyczna regulacja stała się kanwą dla sprawy, w której zapadło komentowane orzeczenie. W przedmiotowej sprawie podejrzany, stojący pod zarzutem usiłowania zabójstwa, domagał się fizycznego doprowadzenia go na posiedzenie wyznaczone w celu rozpoznania wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania, wyraźnie przy tym sprzeciwiając się swojemu udziałowi w formie wideokonferencji. Mimo to, sąd *a quo* odmówił doprowadzenia podejrzanego, wskazując na podyktowaną faktem pandemii COVID-19 celowość odbycia posiedzenia w formie zdalnej (posiedzenie przyjęło ostatecznie postać hybrydową – sędzia znajdował się w sali posiedzeniowej, podejrzany wraz z obrońcą w areszcie, a przy tym również prokurator brał zdalny udział w posiedzeniu). Postanowienie zostało utrzymane w mocy przez sąd odwoławczy, wobec czego obrońca podejrzanego skierował do Sądu Najwyższego specyficzny dla norweskiego procesu karnego środek zaskarżenia⁸, w którym zakwestionowano zgodność powyższego rozporządzenia z treścią art. 5 ust. 3 EKPC w zakresie, w jakim rozporządzenie to dotyczy posiedzenia w przedmiocie zastosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego, w sytuacji, gdy osoba, której wniosek dotyczy, domaga się fizycznego postawienia przed sądem.

Mierząc się z przedstawionym zagadnieniem, Høyesterett doszedł do wniosku, że prawo do postawienia przed sądem, będące elementem procedury *habeas corpus*, należy rozumieć wyłącznie jako prawo do fizycznego udziału w posiedzeniu sądu, wobec czego art. 5 ust. 3 EKPC sprzeciwia się formom zdalnego udziału podejrzanego w posiedzeniach objętych zakresem zastosowania tegoż przepisu. Przekonanie to Sąd ten oparł na stanowisku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC lub Trybunał) wyrażonym w orzeczeniach, jakie zapadły w sprawach Medvedyev i inni przeciwko Francji⁹ oraz Bergmann przeciwko Estonii¹⁰. Rozważając w dalszej kolejności możliwość ograniczenia tego prawa poprzez odstąpienie od fizycznego doprowadzenia podejrzanego do sądu na rzecz zapewnienia jego udziału w posiedzeniu w trybie wideokonferencji, norweski Sąd Najwyższy doszedł do przekonania, że wynikający

⁸ Por. art. 388 § 1 norweskiego k.p.k.

⁹ W wyroku w tej sprawie ETPC stwierdził, że celem art. 5 ust. 3 EKPC jest zapewnienie, aby zatrzymani zostali fizycznie i niezwłocznie postawieni przed sędzią lub urzędnikiem sądowym. Wyrok Wielkiej Izby ETPC z dnia 29 marca 2010 r. w sprawie Medvedyev i inni przeciwko Francji, skarga nr 3394/03, § 118.

¹⁰ Wyrok ETPC z dnia 29 maja 2008 r. w sprawie Bergmann przeciwko Estonii, skarga nr 38241/04, § 45.

z orzecznictwa ETPC absolutny charakter art. 5 ust. 3 EKPC zdaje się wykluczać możliwość czynienia jakichkolwiek odstępstw, niemniej jednak, ewentualne odstępstwa w ocenie Sądu wymagałyby kompleksowej, indywidualnej oceny konieczności przeprowadzenia posiedzenia przy zdalnym udziale podejrzanego, uwzględniającej możliwość posłużenia się innymi niż wideokonferencja środkami umożliwiającymi uniknięcie ryzyka zakażenia w związku z transportem i udziałem w posiedzeniu. Oceny tej, zdaniem norweskiego Sądu Najwyższego, zabrakło, wobec czego Sąd ten uchylił zaskarżone postanowienie oraz poprzedzające je postanowienie sądu *a quo*.

Wyrażone w komentowanym orzeczeniu stanowisko Sądu Najwyższego Królestwa Norwegii nastrocza pewnych wątpliwości – nie tyle nawet w zakresie samej tezy, co motywów, jakie zaprowadziły Sąd do tego rodzaju konkluzji – przez co wymaga uzupełnienia. Z jednej strony, Sąd ten kategorycznie stwierdza, że postawienie przed sądem na gruncie art. 5 ust. 3 EKPC należy odczytywać wyłącznie jako fizyczne stawiennictwo. Z drugiej strony, sugerując bezwzględny i niederogowalny charakter tej gwarancji, Høyesterett jednocześnie otwiera furtkę dla czynienia odstępstw, wskazując na potrzebę przeprowadzenia swoistego testu, i – to właśnie z uwagi na brak przeprowadzenia rozważań zgodnych z zaproponowanym testem – decyduje się uchylić postanowienia sądów obu instancji. Wydaje się jednak, że istota problemu, jaki objawił się na tle rozpoznawanej sprawy, tkwi zupełnie gdzie indziej, a mianowicie – kluczowa jest wykładnia samego sformułowania „być postawionym przed” (*to be brought before*), nad czym norweski Sąd Najwyższy przeszedł dość swobodnie.

Próbując zatem udzielić odpowiedzi na pytanie, czy nieodłącznym wymogiem płynącym z art. 5 ust. 3 EKPC jest fizyczne postawienie podejrzanego przed sądem, czy też może udział za pośrednictwem wideokonferencji jest wystarczający, należy na wstępie zauważyć, że nierealistyczne jest oczekiwanie, iż autorzy opracowanego w 1950 r. tekstu EKPC mogli antycypować postęp technologiczny obecnych czasów. Oczywiście jest zatem, że zakładaną wówczas formą udziału podejrzanego w posiedzeniu był udział fizyczny. Niemniej jednak, pomimo upływu ponad siedmiu dekad, ETPC wciąż nie dostarczył jednoznacznej odpowiedzi na wskazane pytanie. W sprawie Schiesser przeciwko Szwajcarii¹¹ Trybunał strasburski wskazał jedynie, że obowiązkiem sędziego płynącym z art. 5 ust. 3 EKPC jest osobiste wysłuchanie osoby, która została postawiona przed sędzią. Co prawda, w przywołanym w komentowanym postanowieniu wyroku w sprawie Medvedyev i inni przeciwko Francji Trybunał wprost stwierdził, że postawienie to powinno mieć charakter fizyczny, co zostało powtórzone w późniejszych orzeczeniach¹², tym niemniej ETPC uczynił to jedynie na marginesie, w żaden sposób nie rozwijając swojej myśli, ponieważ nie tego dotyczył przedmiot sprawy. Ponadto w wyroku w sprawie Bergmann przeciwko Estonii, skądinąd również cytowanym w komentowanym orzeczeniu, ETPC przypomniał, że przepis art. 5 ust. 3

¹¹ Wyrok ETPC z dnia 4 grudnia 1979 r. w sprawie Schiesser przeciwko Szwajcarii, skarga nr 7710/76, § 31.

¹² Por. wyroki ETPC z dnia: 27 czerwca 2013 r. w sprawie Vassis i inni przeciwko Francji, skarga nr 62736/09, § 52; 4 grudnia 2014 r. w sprawie Hassan i inni przeciwko Francji, skarga nr 54588/10, § 91–92.

EKPC nie zawiera żadnych wskazań co do konkretnych rozwiązań proceduralnych, jakie powinny być przyjęte w zgodzie z powołanym przepisem, a jedynie, że niedoznającym wyjątków wymogiem, jaki jednoznacznie wynika z tego przepisu, jest wymóg niezwłocznego postawienia osoby zatrzymanej lub aresztowanej przed sędzią lub innym urzędnikiem sądowym. Należy zatem stwierdzić, że orzecznictwo strasburskie nie precyzuje w bliższy sposób wskazanego powyżej sformułowania. W swoich wypowiedziach ETPC skupia się na aspekcie „niezwłocznego” postawienia przed sędzią lub cechach, jakie powinien spełniać sędzia lub inny urzędnik sądowy w rozumieniu tego przepisu, nie zaś na zagadnieniu trybu czy formy zapewnienia udziału podejrzanego w posiedzeniu przewidzianym przez art. 5 ust. 3 EKPC¹³. Co przy tym istotne, w żadnym z orzeczeń Trybunał nie wykluczył możliwości zdalnego udziału podejrzanego w posiedzeniu aresztowym, co zdaje się jedynie dodatkowo komplikować rozwiązanie wskazanego dylematu.

Wydaje się zatem, że dla rozwiązania analizowanego problemu kluczowe jest odwołanie się do celów realizowanych przez procedurę *habeas corpus*. Jak wielokrotnie wskazywał ETPC, na gruncie art. 5 ust. 3 EKPC należy wyróżnić dwa wymogi – proceduralny i materialny. Podczas gdy wymóg proceduralny stawia sędziego (lub innego urzędnika sądowego) przed obowiązkiem osobistego przesłuchania postawionej przed nim osoby, nim podejmie on właściwą decyzję w sprawie, wymóg materialny przewiduje obowiązek zbadania okoliczności przemawiających za pozbawieniem wolności lub przeciwko temu oraz podjęcia decyzji, poprzez odniesienie się do kryteriów prawnych, co do istnienia podstaw uzasadniających pozbawienie wolności¹⁴. W konsekwencji obu tych wymogów możliwy do spełnienia powinien być cel w postaci zapewnienia skutecznej gwarancji ochrony przed ryzykiem złego traktowania oraz nadużywania władzy przez funkcjonariuszy publicznych¹⁵. Trudno przy tym nie odnieść wrażenia, że wymóg proceduralny jest w pełni podporządkowany wymogowi materialnemu. Prawo do postawienia przed sędzią jest niczym innym niż mechanizmem procesowym ukierunkowanym na osiągnięcie celu stojącego za wskazanym powyżej wymogiem materialnym. Kluczowe jest zatem to, aby procedura została ukształtowana w sposób umożliwiający realizację wymogu materialnego i, w konsekwencji, powyższego celu. Jeżeli zatem zdalny udział podejrzanego, za pośrednictwem wideokonferencji, umożliwia osiągnięcie wskazanego celu, jeżeli zdalne posiedzenie jest zorganizowane w sposób, który powoduje, że prawo do postawienia przed sądem nie jest ograniczone, a jedynie zmienia się sposób, w jaki jest ono wykonywane, to trudno jest sprzeciwić się tezie, iż zdalne posiedzenie aresztowe, nawet w celu rozpoznania

¹³ S. Quattrocchio, *Participatory Rights in Comparative Criminal Justice: Similarities and Divergences Within the Framework of the European Law* [w:] *Personal Participation in Criminal Proceedings: A Comparative Study of Participatory Safeguards and in absentia Trials in Europe*, eds. eadem, S. Ruggeri, Cham 2019, s. 463.

¹⁴ Wyrok ETPC z dnia 29 kwietnia 1999 r. w sprawie Aquilina przeciwko Malcie, skarga nr 25642/94, § 47.

¹⁵ Wyrok ETPC z dnia 18 marca 2008 r. w sprawie Ladent przeciwko Polsce, skarga nr 11036/03, § 72.

wniosku o zastosowanie środka izolacyjnego, może spełniać wymagania wynikające z art. 5 ust. 3 EKPC.

Do podobnych wniosków dochodzi się w literaturze¹⁶. W szczególności, jak trafnie przypomina Evert-Jan van der Vlis, EKPC jest „żywym instrumentem”, który „musi być interpretowany z uwzględnieniem dzisiejszych warunków”¹⁷. Dalszego potwierdzenia powyższej tezy zdaje się również dostarczać wyrok ETPC w sprawie Bah przeciwko Niderlandom¹⁸, w którym Trybunał nie zakwestionował możliwości przeprowadzenia posiedzenia zmierzającego do kontroli środka skutkującego pozbawieniem wolności przy zdalnym udziale osoby, wobec której tenże środek orzeczono – choć należy odnotować, że orzeczenie to dotyczyło detencji w sprawie migracyjnej.

Ostatecznie, na gruncie art. 6 EKPC Trybunał strasburski w wielu sprawach wskazał, że zdalny udział oskarżonego w rozprawie nie jest, sam w sobie, sprzeczny z zasadą rzetelnego procesu. Dopuszczalność takiej formy zapewnienia udziału oskarżonego w postępowaniu głównym Trybunał, przynajmniej początkowo, uzależniał od pozytywnego wyniku trzystopniowego testu¹⁹. Po pierwsze, zdalny udział oskarżonego powinien być podyktowany realizacją uzasadnionego celu (*legitimate aim*), przy czym początkowo miało to miejsce w sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej. Po drugie, wideokonferencja powinna zostać zorganizowana w taki sposób, aby oskarżony miał możliwość śledzenia przebiegu rozprawy oraz był przesłuchany bez utrudnień technicznych. Po trzecie, oskarżony powinien mieć zapewniony na czas rozprawy efektywny i poufny kanał komunikacji z obrońcą. Wydaje się, że wnioski odnoszące się do rozprawy głównej można by z powodzeniem przenieść na grunt posiedzeń aresztowych. Decyzja w przedmiocie formy udziału podejrzanego w posiedzeniu aresztowym byłaby oparta na wyważeniu racji w okolicznościach indywidualnej, konkretnej sprawy, a więc sprowadzałaby się do poszukiwania odpowiedniego balansu między fundamentalnym prawem podejrzanego do fizycznego stawienia się przed sądem a innymi, zasługującymi na uznanie wartościami, co przypomina test zaproponowany przez Høyesterett w komentowanym orzeczeniu.

¹⁶ E.-J. van der Vlis, *Videoconferencing in criminal proceedings* [w:] *Videoconference and remote interpreting in criminal proceedings*, eds. S. Braun, J.L. Taylor, Surrey 2011, s. 20; S. Quattrocchio, *Participatory...*, s. 465; A. Sanders, *Video-Hearings in Europe Before, During and After the COVID-19 Pandemic*, „International Journal for Court Administration” 2021, vol. 12, no. 2, s. 19–20, <https://iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.379> [dostęp: 25.06.2023]; P. Gori, A. Pahladsingh, *Fundamental Rights under Covid-19: An European Perspective on Videoconferencing in Court*, „ERA Forum” 2021, vol. 21, no. 4, s. 576.

¹⁷ Wyrok ETPC z dnia 25 kwietnia 1978 r. w sprawie Tyrer przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 5856/72, § 31.

¹⁸ Wyrok ETPC z dnia 22 czerwca 2021 r. w sprawie Bah przeciwko Niderlandom, skarga nr 35751/20, § 40–45.

¹⁹ Zob. m.in. wyroki ETPC z dnia: 5 października 2006 r. w sprawie Marcello Viola przeciwko Włochom, skarga nr 45106/04, § 63–67; 27 października 2007 r. w sprawie Asciutto przeciwko Włochom, skarga nr 35795/02, § 62–73; 9 kwietnia 2009 r. w sprawie Grigoryevskikh przeciwko Rosji, skarga nr 22/03, § 83; 2 października 2010 r. w sprawie Sakhnovskiy przeciwko Rosji, skarga nr 21272/03, § 98; 4 lipca 2017 r. w sprawie Ichetovkina i inni przeciwko Rosji, skarga nr 12584/05, § 45; 2 października 2018 r. w sprawie Bivolaru przeciwko Rumunii, skarga nr 66580/12, § 138–139, 144–145.

Należy jednak zauważyć, że w późniejszym orzecznictwie ETPC niejednokrotnie odstępował od wyraźnego prowadzenia pierwszego etapu omówionego wyżej testu, przestając na ogólnym stwierdzeniu, że sposób organizacji wideokonferencji nie budził zastrzeżeń, zaś skarżący miał odpowiednią możliwość przedstawienia swojego stanowiska²⁰. Trybunał wskazywał przy tym, że o ile fizyczny udział oskarżonego w rozprawie jest wysoce pożądanym, to jednak nie jest celem samym w sobie, a raczej służy dalej sięgającemu celowi zapewnienia rzetelności postępowania rozpatrywanego w całości²¹. Tendencja ta stała się widoczna nie tylko w sprawach karnych. Dla przykładu, w sprawie Jallow przeciwko Norwegii²², mimo formalnego odwołania się do wyroku w sprawie Marcello Viola przeciwko Włochom, ETPC odstąpił od wyraźnego omówienia „uzasadnionego celu”, wskazując, że zdalny udział skarżącego w postępowaniu stanowił skuteczny sposób zapewnienia udziału, który nie postawił skarżącego w gorszej pozycji wobec drugiej strony postępowania. Co przy tym istotne, ETPC w sposób szczególny rozważał, czy decyzja w tej sprawie „zależała w decydującym zakresie od bezpośredniego wrażenia wywołanego u sędziów fizyczną obecnością stron”, co wydaje się mieć istotne znaczenie również w sprawach objętych zastosowaniem art. 5 ust. 3 EKPC, a zwłaszcza przy pierwszym postawieniu podejrzanego przed sądem. Można więc pokusić się o stwierdzenie, że w najnowszym orzecznictwie ETPC rysuje się zauważalny trend dotyczący podejścia do zagadnienia udziału oskarżonego w rozprawie w trybie wideokonferencji. Zdalny udział zdaje się w coraz mniejszym stopniu pozostawać ekstraordynaryjnym ograniczeniem prawa do udziału w rozprawie, wymagającym ostrożnego wyważenia ze stojącymi w opozycji wartościami, stając się coraz częściej efektywną i opłacalną alternatywą dla stawiennictwa fizycznego, mogącą usprawnić postępowanie – skoro zasadniczym, wystarczającym dla odstąpienia od sprowadzenia zainteresowanego do sądu elementem kontroli ETPC staje się przede wszystkim jakość połączenia (przekazu obrazu i dźwięku).

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy mieć na względzie, że postępujący rozwój technologii w coraz szerszym zakresie zmusza do rewizji i redefinicji instytucji charakterystycznych dla procesu karnego – także tych zasadniczych. Wpływ nowych technologii na kształt procesu karnego nie może być ignorowany, przeciwnie – wymusza rozważenie, w jaki sposób najnowsze zdobycze technologiczne mogą zostać zaimplementowane do mechaniki i architektury procesu karnego (czy też określonych czynności procesowych), w tym, na ile konkretne rozwiązania są kompatybilne ze wspomnianą mechaniką procesu karnego i gdzie należy wytyczyć granice

²⁰ Por. wyroki ETPC z dnia: 14 kwietnia 2012 r. w sprawie Gennadiy Medvedev przeciwko Rosji, skarga nr 34184/03, § 32–41; 4 lipca 2017 r. w sprawie Ichetovkina i inni przeciwko Rosji, skarga nr 12584/05, § 33–41.

²¹ Decyzja ETPC z dnia 9 października 2006 r. w sprawie Golubev przeciwko Rosji, skarga nr 26260/02.

²² Wyrok ETPC z dnia 2 grudnia 2021 r. w sprawie Jallow przeciwko Norwegii, skarga nr 36516/19. Skarżący zarzucił naruszenie art. 6 § 1 EKPC poprzez niezapewnienie mu prawa do fizycznego stawiennictwa przed sądem oraz przeprowadzenie z nim rozprawy dotyczącej władzy rodzicielskiej za pośrednictwem Skype’a wbrew jego woli, co rzekomo postawiło skarżącego w niekorzystnej sytuacji w stosunku do strony przeciwnej (skarżącemu nie zezwolono na wjazd do Norwegii).

ich przenikania do procesu. Z perspektywy niniejszego opracowania wpływ ten uwiadacza się w potrzebie rozważenia nowego sposobu rozumienia występującego w redakcji art. 5 ust. 3 EKPC sformułowania „być postawionym przed”. Wydaje się, że w tym przypadku czynnikiem wyznaczającym granicę powinien być właśnie cel stojący za procedurą *habeas corpus*. To przecież cel czynności procesowej determinuje dobór instrumentów procesowych służących jej realizacji, które mogą i powinny różnić się w zależności od natury rozstrzyganej sprawy. Jednakże, kiedy tak, jak w niniejszym przypadku, na szali znajduje się ochrona wolności osobistej przed arbitralnością i nadużyciem władzy, standard proceduralny odgrywa kluczową rolę.

Należy zatem zadać sobie pytanie, czy zdalny udział podejrzanego w posiedzeniu aresztowym umożliwia zrealizowanie powyższego celu. Jeżeli bowiem istnieje przyczyna uzasadniająca odstępianie od fizycznego doprowadzenia podejrzanego do sądu, a jednocześnie rozwiązania techniczne gwarantują, że zdalny udział podejrzanego w posiedzeniu będzie efektywny, można zaryzykować nieco prowokacyjne pytanie – czym właściwie ma być podyktowana konieczność zapewnienia fizycznej obecności podejrzanego? Zarówno w nauce, jak i praktyce procesu karnego fizyczną obecność w czynnościach sądu uznaje się za coś oczywistego i niewymagającego dalszego uzasadnienia, silnie zakotwiczonego we wskazaniach płynących choćby z zasad kontradiktoryjności, ustności czy bezpośredniości, ale też prawa do obrony. Rzecz jednak w tym, że rozważenie ewentualnych negatywnych następstw rezygnacji z jednoczesnej fizycznej obecności wszystkich uczestników postępowania w sali sądowej na rzecz zdalnego udziału podejrzanego zdecydowanie wykracza poza domenę nauk prawnych i wymaga spojrzenia na wskazany problem ze znacznie szerszej, interdyscyplinarnej perspektywy, uwzględniającej choćby uwarunkowania z zakresu proksemiki, a także czynniki psychologiczne czy komunikologiczne wpływające na interakcję osoby pozbawionej wolności i sędziego.

Ramy niniejszego opracowania nie pozwalają na pełne przedstawienie tychże uwarunkowań²³, dlatego należy jedynie zwięźle wskazać, że zdalny udział podejrzanego w posiedzeniu aresztowym stanowi zupełnie odmienne doświadczenie obecności przed sądem – z perspektywy samego podejrzanego, ale też sędziego. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że zdalna partycypacja podejrzanego wiąże się z zagrożeniami, które można ująć w dwie, wzajemnie uzupełniające się kategorie. Po pierwsze, wideokonferencja ogranicza percepcję sądu, w tym istotnie ogranicza możliwości śledzenia komunikatów pozawerbalnych, co utrudnia ocenę wiarygodności i ogólnej postawy podejrzanego, a w konsekwencji realizację celu procedury *habeas corpus*²⁴.

²³ Por. szerzej D. Marko, *The Unclear Picture of the Habeas Corpus? Some General Remarks on Remote Pre-Trial Detention Hearings in Light of the Selected Countries' Legislation and the ECHR Standards* [w:] *Criminal Justice in the Prism of Human Rights (X AIDP International Symposium for Young Penalists, Bologna, Italy, 27–28 October 2022)*, eds. F. Mazzacava, M. Odriozola Gurrutxaga, N. Recchia, A. Santangelo, The Netherlands 2023, s. 318 i nn.

²⁴ J. Hynes, N. Gill, J. Tomlinson, *In Defence of the Hearing? Emerging Geographies of Publicness, Materiality, Access and Communication in Court Hearings*, „Geography Compass” 2020, vol. 14, no. 9, s. 7; E. Rowden, *Virtual Courts and Putting 'Summary' Back into 'Summary Justice': Merely Brief, or Unjust?* [w:]

Badania sugerują przy tym, że wideokonferencja negatywnie wpływa na poziom interakcji podejrzanego z sędzią, a to właśnie fizyczna obecność ma dawać podejrzanemu większe szanse na zbudowanie swojej wiarygodności. Po drugie, badania empiryczne wskazują, że uwarunkowania związane ze zdalnym udziałem podejrzanego w posiedzeniu aresztowym mogą negatywnie wpłynąć na to, w jaki sposób podejrzany jest postrzegany przez sędziego, a w konsekwencji wywoływać u sędziego negatywne wrażenia czy wręcz uprzedzenia, a nawet prowadzić do, choćby nieświadomego, gorszego traktowania z uwagi na samą formę partycypacji²⁵.

Przedstawione powyżej ograniczenia w zbyt daleko idącym stopniu wpływają na możliwość realizacji celów instytucji przewidzianej w art. 5 ust. 3 EKPC. Z perspektywy procedury *habeas corpus* bezpośredni, fizyczny kontakt, w tym komunikacja podejrzanego z sędzią twarzą w twarz, jest nie do przecenienia. Dlatego należy przychylić się do wyrażonego przez Høyesterett poglądu, że postawienie podejrzanego przed sędzią, w szczególności po raz pierwszy w danej sprawie, powinno przyjmować fizyczny charakter.

Instytucja przewidziana w art. 5 ust. 3 EKPC realizuje krytyczną dla społeczeństwa funkcję – ma ochronić wolność osobistą jednostki poprzez konieczność dokonania automatycznej kontroli zgodności z prawem pozbawienia wolności, a przy tym stanowić efektywny mechanizm prewencji tortur oraz nadużycia i arbitralności władzy w związku z pozbawieniem wolności. Warto przy tym zauważyć, że sam zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania ma charakter niederogowalny, co wymaga przyjęcia odpowiednich rozwiązań proceduralnych. Mając to na uwadze, należy sobie uświadomić, że rola sędziego w trakcie posiedzenia aresztowego nie jest bynajmniej prosta. Sędzia pozostaje pod presją organów ścigania oraz upływającego czasu, jednocześnie będąc zobowiązanym do zachowania odpowiedniego poziomu krytycyzmu wobec argumentów przedstawionych przez wskazane organy oraz otwartości na stanowisko podejrzanego. Decyzja w przedmiocie faktycznych i prawnych podstaw pozbawienia wolności nie jest przy tym czymś zwyczajnym czy automatycznym i nie powinna sprowadzać się do matematycznej kalkulacji, gdyż wymaga ostrożnej i kompleksowej oceny złożonych przesłanek, w tym skrupulatnej analizy postawy

Architecture and Justice Judicial Meanings in the Public Realm, eds. J. Simon, N. Temple, R. Tobe, London 2013, s. 101 i nn.; M. Legg, A. Song, *The Courts, the Remote Hearing and the Pandemic: From Action to Reflection*, „UNSW Law Journal” 2021, vol. 44, no. 1, s. 126; C. Gourdet et al., *Court Appearances in Criminal Proceedings Through Telepresence: Identifying Research and Practice Needs to Preserve Fairness While Leveraging New Technology*, RAND Corporation Research Report 2020; K. Dukąła, M. Fryda, *Psychologiczne i prawne aspekty przesłuchania z wykorzystaniem wideokonferencji* [w:] *Człowiek zalogowany, 3, Różnorodność sieciowej rzeczywistości*, red. K. Tucholska, M. Wysocka-Pleczyk, Kraków 2014, s. 22–23.

²⁵ Por. E. Fortuna Cimino, Z. Makar, N. Novak, *Charm City Televised & Dehumanized: How CCTV Bail Reviews Violate Due Process*, „University of Baltimore Law Forum” 2014, vol. 45, no. 1, s. 57; A. Bannon, J. Adelstein, *The Impact of Video Proceedings on Fairness and Access to Justice in Court*, Brennan Center for Justice 2020, <https://www.brennancenter.org/our-work/research-reports/impact-video-proceedings-fairness-and-access-justice-court> [dostęp: 25.06.2023]; J.I. Turner, *Remote Criminal Justice*, „Texas Tech Law Review” 2021, vol. 53, no. 1, s. 197 i nn; K. Kamber, *The Right to a Fair Online Hearing*, „Human Rights Law Review” 2022, vol. 22, no. 2, s. 1–21.

podejrzanego, co istotnie ułatwia fizyczny kontakt z podejrzanym, w tym możliwość odczytywania sygnałów pozawerbalnych. Ważne jest przecież nie tylko to, co mówi podejrzaany, ale również to, w jaki sposób się wypowiada, jak się prezentuje i jakie wrażenie sprawia swoją osobą. Bezpośredni, fizyczny kontakt sędziego z podejrzanym staje się jeszcze bardziej istotny w przypadku neurodywergentnych podejrzanych, w tym osób o niskim ilorazie inteligencji, z problemami psychologicznymi czy zaburzeniami psychicznymi.

Z perspektywy przeciwdziałania torturom nie można przy tym pomijać pozytywnego znaczenia samego faktu wyjęcia podejrzanego spod niemal absolutnego władztwa organów ścigania roztoczonego nad jego osobą wskutek zatrzymania, z jakim wiąże się konieczność fizycznego postawienia przed sędzią. Ma to wykreować u zatrzymanego, postawionego fizycznie przed niezależnym i niezawisłym sędzią, poczucie względnego bezpieczeństwa, wobec czego zatrzymany powinien być bardziej skłonny do zgłaszania przypadków nadużycia władzy przez funkcjonariuszy, który to efekt może być zniwelowany w sytuacji zdalnego udziału podejrzanego (mającego poczucie dalszej, pełnej kontroli ze strony organów ścigania). Poza tym, w procedurze *habeas corpus* chodzi przecież nie tylko o wysłuchanie zastrzeżeń podejrzanego co do sposobu jego traktowania w związku z pozbawieniem wolności, ale również o umożliwienie sędziemu dostrzeżenia jakichkolwiek znaków, zewnętrznych i wewnętrznych, złego traktowania. Zachowanie i sposób prezentowania się przed sądem może niejednokrotnie powiedzieć więcej o sposobie traktowania osoby postawionej przed sędzią przez organy ścigania niż same słowa podejrzanego. Ma to zapewnić sędziemu możliwość podjęcia niespóźnionej reakcji. Ponadto istotny jest efekt odstrasżający kontroli sądowej – organy ścigania muszą liczyć się z koniecznością fizycznego doprowadzenia zatrzymanego przed oblicze sędziego, a w konsekwencji, że sędzia może zauważyć symptomy złego traktowania. Efekt ten jest wydatnie stłumiony w przypadku zdalnego udziału.

Dlatego też ograniczenia związane ze zdalnym udziałem podejrzanego w posiedzeniu aresztowym pozbawiają sędziego, w istotnym zakresie, zasadniczego instrumentu, którym sędzia może i musi się posługiwać, decydując o zgodności z prawem pozbawienia wolności, ograniczając zdolność sędziego do efektywnej realizacji wymogów wynikających z art. 5 ust. 3 EKPC, a w konsekwencji samego celu instytucji. Poza tym, nie można lekceważyć zasygnalizowanego powyżej ryzyka gorszego traktowania podejrzanego biorącego zdalny udział w posiedzeniu, związanego z „depersonalizacją” jego osoby podyktowaną warunkami komunikowania się na odległość. Ostatecznie pewnym zagrożeniem jest także brak pewności co do tego, na ile podejrzaany rzeczywiście zachowuje swobodę wypowiedzi, zdalnie uczestnicząc w posiedzeniu, zwłaszcza jeżeli obrońca znajduje się w innej lokalizacji niż podejrzaany, jak również sama trudność po stronie sędziego związana z równoległą potrzebą obserwowania i interakcji z osobami znajdującymi się w sali sądowej oraz z podejrzanym widocznym na ekranie.

Należy zatem wskazać, że decyzja zapadająca na posiedzeniu aresztowym, zwłaszcza w związku z pierwszym postawieniem podejrzanego przed sędzią, w decydującym stopniu zależy od wrażenia, jakie wywołuje u sędziego osoba podejrzanego, jak

to ujął ETPC w sprawie Jallow przeciwko Norwegii. Dlatego też udział podejrzanego w pierwszym posiedzeniu, o jakim stanowi art. 249 § 3 k.p.k., powinien nieodzwrotnie oznaczać konieczność fizycznego doprowadzenia do sądu²⁶ – przynajmniej dopóki postęp technologiczny nie uniemożliwi zapewnienia jego zdalnego udziału z wyeliminowaniem opisanych wyżej ryzyk, które są nieporównywalnie większe niż korzyści zdalnego udziału.

Można zatem założyć, że zdalne posiedzenie aresztowe (pierwsze) może być optymalnym rozwiązaniem w dwóch sytuacjach: gdy alternatywą dla zdalnego udziału w tym posiedzeniu jest zupełny brak możliwości postawienia podejrzanego przed sędzią w odpowiednim terminie (np. w sprawach zatrzymania na statku, terytoriach zamorskich), a także gdy podejrzany zrzuca się fizycznego udziału w posiedzeniu. ETPC wyraźnie rozszerzył prawo do zrzeczenia się fizycznego udziału w czynnościach sądu na rzecz udziału zdalnego²⁷.

Wydaje się przy tym, że nie ma przeszkód, aby charakter zdalny miały również pozostałe posiedzenia aresztowe (przedłużenie tymczasowego aresztowania, rozpoznanie wniosków o uchylenie lub zmianę tymczasowego aresztowania oraz posiedzenia wyznaczonych celem rozpoznania środków odwoławczych złożonych od postanowień wydanych w przedmiocie tymczasowego aresztowania). ETPC wskazał, że art. 5 ust. 4 EKPC nie wymaga, aby osoba pozbawiona wolności była osobiście przesłuchiwana za każdym razem, gdy zaskarża decyzję o przedłużeniu okresu aresztowania, a jedynie, aby następowało to w rozsądnych odstępach czasowych²⁸. Ponadto gwarancje procesowe wynikające z art. 5 ust. 4 EKPC są spełnione również w sytuacji, w której osoba pozbawiona wolności brała udział w posiedzeniu sądu pierwszej instancji, nawet mimo jej nieobecności przed sądem odwoławczym²⁹. Dlatego zdalny udział podejrzanego może być znaczącym usprawnieniem we wszystkich tych przypadkach, gdy sąd ogranicza się do kontaktu z obrońcą, rezygnując z fizycznego doprowadzenia podejrzanego na posiedzenie.

Odebranie podejrzanemu prawa do osobistego udziału w posiedzeniu aresztowym powinno zostać zrównoważone poprzez odpowiednie gwarancje procesowe. Szereg wytycznych w tym zakresie płynie z orzecznictwa ETPC dotyczącego zdalnego

²⁶ Na tożsamym stanowisku stoi Europejskie Stowarzyszenie Adwokatów Karnistów (ECBA) – zob. *European Criminal Bar Association (ECBA) Statement of Principles on the Use of Video-Conferencing in Criminal Cases in a Post-Covid-19 World*, „New Journal of European Criminal Law” 2021, vol. 12, no. 3, s. 487 (§ 51–55). Takie stanowisko zajął również Komitet Praw Człowieka w związku z treścią art. 9 ust. 3 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167) – por. szerzej International Commission of Jurists, *Videoconferencing, Courts and COVID-19. Recommendations Based on International Standards*, 2020, s. 10–13, https://www.unodc.org/res/ji/import/guide/icj_videoconferencing/icj_videoconferencing.pdf [dostęp: 25.06.2023].

²⁷ Wyrok ETPC z dnia 8 czerwca 2021 r. w sprawie Dijkhuizen przeciwko Niderlandom, skarga nr 61591/16, § 60.

²⁸ Wyrok ETPC z dnia 28 października 2010 r. w sprawie Knebl przeciwko Czechom, skarga nr 20157/05, § 85.

²⁹ Wyroki ETPC z dnia: 12 grudnia 2006 r. w sprawie Depa przeciwko Polsce, skarga nr 62324/00, § 48–49; 19 października 2000 r. w sprawie Włoch przeciwko Polsce, skarga nr 27785/95, § 129–131.

udziału oskarżonego w rozprawie. Zagadnienia tego norweski Sąd Najwyższy nie podejmował, jednakże jawi się ono jako szczególnie istotne – zwłaszcza jeżeli zestawić ze sobą kształt norweskich i polskich regulacji dotyczących zdalnego udziału podejrzanego w posiedzeniach aresztowych.

Na tym polu na pierwszy plan wysuwa się kwestia trybu podejmowania decyzji o odstąpieniu od fizycznego doprowadzenia podejrzanego. W polskim porządku prawnym dopuszczalność takiego trybu procedowania jest uzależniona w zasadzie jedynie od dostępności odpowiednich środków technicznych. Jedyną przesłankę negatywną stanowi fakt, że podejrzany jest głuchy, niemy lub niewidomy. Tak szeroki margines dyskrecjonalności dostarcza przestrzeni dla niepożądanego arbitralności, wobec czego słusznie jest krytykowany w literaturze³⁰. Z przywołanego wyżej orzecznictwa ETPC wynika bowiem jednoznacznie, że decyzja o zdalnym udziale w czynnościach sądu powinna być oparta na mechanizmie wyważającym poświęcenie prawa do fizycznego stawiennictwa z innymi, uzasadnionymi interesami. Dlatego też optymalnym rozwiązaniem wydaje się kompleksowa, indywidualna, sądowa ocena konieczności przeprowadzenia przesłuchania na odległość, dokonywana w świetle potencjalnych ryzyk związanych ze zdalnym udziałem w posiedzeniu oraz dostępnych alternatyw proceduralnych.

Po drugie, transmisja powinna zostać zorganizowana tak, aby prawa podejrzanego nie zostały ograniczone, a jedynie były wykonywane w inny sposób. Dlatego w jak największym stopniu należy odzwierciedlać warunki konwencjonalnego posiedzenia (odpowiednie ujęcia, ukazanie pełnej sylwetki podejrzanego, uczestnicy powinni widzieć się wzajemnie). Szczególnie istotne jest również zachowanie analogicznej do posiedzenia konwencjonalnego możliwości śledzenia przez sędziego zachowania podejrzanego i wychwytywania sygnałów pozawerbalnych. Trzeba też przyjąć odpowiednie rozwiązania zmierzające do wyeliminowania zarysowanego wyżej negatywnego wpływu związanego ze zdalnym udziałem podejrzanego – zaaranżowanie wnętrza pomieszczenia, z którego łączy się podejrzany, zapewnienie na czas transmisji, odpowiedniego stroju. Należy postulować przyjęcie przepisów wykonawczych, które sformułują wytyczne w tym zakresie i ujednoclić praktykę.

Po trzecie, w swoich orzeczeniach ETPC wielokrotnie podkreślał, że zdalny udział oskarżonego w czynnościach sądu powinien być kompensowany poprzez zapewnienie efektywnej pomocy prawnej. Pełne omówienie tego zagadnienia zdecydowanie wykracza poza ramy niniejszej glosy³¹, dlatego należy jedynie zasygnalizować,

³⁰ C. Kulesza, *Rozprawa zdalna oraz zdalne posiedzenie aresztowe w świetle konwencyjnego standardu praw oskarżonego*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2021, z. 26, nr 3, s. 205 i nn.; P. Misztal, *Zdalne posiedzenia aresztowe w trybie art. 250 § 3b–3h kodeksu postępowania karnego: Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, „Studia Prawnoustrojowe” 2021, nr 54, *passim*; R. Olszewski, A. Małolepszy, *Exercise of the Right to Defence in Criminal Proceedings during the COVID-19 Pandemic with Particular Reference to the Relation Between the Accused and the Defence Counsel*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2022, z. 27, nr 2, s. 223 i nn.; D. Szumiło-Kulczycka, *Wpływ pandemii COVID-19 na realizację prawa do sądu w sprawach karnych w Polsce*, PPC 2022, t. 13, nr 1, s. 191 i nn.

³¹ Por. szerzej D. Marko, *The Unclear...*, s. 314–317 i 324–325.

że przenosząc wskazania płynące z orzecznictwa strasburskiego wydanego na tle art. 6 EKPC na grunt posiedzeń aresztowych, trzeba mieć na uwadze potrzebę: 1) przyznania podejrzanemu obrońcy, nawet jeżeli charakter sprawy nie wskazuje na taką potrzebę zgodnie z prawem krajowym; 2) zapewnienia obrońcy rzeczywistej możliwości przygotowania się do obrony – szczególnego znaczenia nabiera tu problem dostępu do akt sprawy (optymalnym rozwiązaniem byłby zdalny dostęp do akt lub udostępnienie ich kserokopii w miejscu pobytu podejrzanego), jak również umożliwienia obrońcy odbycia konsultacji z podejrzanym przed rozpoczęciem posiedzenia – odpowiednie czynności powinny zostać podjęte z odpowiednim wyprzedzeniem, aby zagwarantować zainteresowanemu możliwość nie tylko udziału w tym posiedzeniu, ale również odpowiedniego się do niego przygotowania; 3) zapewnienia podejrzanemu efektywnego, poufnego (szyfrowanego) kanału umożliwiającego swobodną komunikację z obrońcą na czas posiedzenia (jeżeli obrońca bierze udział w posiedzeniu z innej lokalizacji niż podejrzany).

Powyższe rozważania wskazują na potrzebę sformułowania szeregu postulatów *de lege ferenda*. Przede wszystkim należy postulować ograniczenie zakresu przedmiotowego art. 250 § 3b k.p.k. do posiedzeń określonych w art. 249 § 5 k.p.k. oraz w art. 254 k.p.k., przy jednoczesnym uzależnieniu możliwości odstąpienia od doprowadzenia podejrzanego od stwierdzenia przez sąd szczególnie uzasadnionego wypadku albo od uzyskania zgody podejrzanego, niezależnie od przesłanki istnienia odpowiednich warunków technicznych. Posiedzenia wskazane w art. 249 § 3 k.p.k. mogłyby odbywać się zdalnie jedynie za zgodą podejrzanego, wyrażoną po konsultacji z obrońcą³². Przewidziana w art. 250 § 3e k.p.k. możliwość zarządzenia fakultatywnej przerwy mającej umożliwić kontakt telefoniczny obrońcy z oskarżonym powinna zostać uzupełniona o bezwzględny obowiązek zapewnienia poufnego kanału komunikacji między obrońcą a oskarżonym. Ponadto przepis art. 156 § 5a k.p.k. powinien przewidywać, że w przypadku wskazanym w art. 250 § 3b k.p.k. prokurator zapewnia zdalny dostęp do treści wniosku lub zażalenia oraz akt sprawy w części zawierającej treść dowodów dołączonych do wniosku, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Z kolei art. 249 § 5 k.p.k. powinien uwzględniać, że oskarżonemu, niemającemu obrońcy,

³² Można zauważyć, że wymóg uzyskania dobrowolnej i świadomej, poprzedzonej konsultacją prawną zgody podejrzanego (odpowiednio także oskarżonego i skazanego) wprowadza również rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2844 z dnia 13 grudnia 2023 r. w sprawie cyfryzacji współpracy sądowej i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych i handlowych o charakterze transgranicznym oraz współpracy wymiarów sprawiedliwości i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych o charakterze transgranicznym oraz zmieniające niektóre akty w tych dziedzinach (Dz. Urz. UE L 2023/2844 z 27.12.2023) w zakresie spraw, do których znajduje zastosowanie (por art. 6 oraz motyw 44 przywołanego rozporządzenia, w tym przewidziane tam wyjątki). Wydaje się, że przynajmniej porównywalny standard powinien znaleźć zastosowanie w czynności dokonywanych w krajowym postępowaniu karnym, a więc w zakresie wykraczającym poza pole harmonizacji wyznaczone przez przepisy rzeczonożego rozporządzenia. Warto też zauważyć, że francuska Conseil Constitutionnel w orzeczeniu nr 2020-872 QPC z dnia 15 stycznia 2021 r. stwierdziła niekonstytucyjność rozwiązania umożliwiającego wykorzystanie wideokonferencji w sprawach karnych bez zgody zainteresowanej strony.

w przypadku wskazanym w art. 250 § 3b k.p.k. należy wyznaczyć obrońcę z urzędu nawet bez odpowiedniego wniosku.

Literatura

- Bannon A., Adelstein J., *The Impact of Video Proceedings on Fairness and Access to Justice in Court*, Brennan Center for Justice 2020, <https://www.brennancenter.org/our-work/research-reports/impact-video-proceedings-fairness-and-access-justice-court>.
- Dukała K., Fryda M., *Psychologiczne i prawne aspekty przesłuchania z wykorzystaniem wideokonferencji* [w:] *Człowiek zalogowany*, 3, *Różnorodność sieciowej rzeczywistości*, red. K. Tucholska, M. Wysocka-Pleczyk, Kraków 2014.
- European Criminal Bar Association (ECBA) Statement of Principles on the Use of Video-Conferencing in Criminal Cases in a Post-Covid-19 World*, „New Journal of European Criminal Law” 2021, vol. 12, no. 3.
- Fortuna Cimino E., Makar Z., Novak N., *Charm City Televised & Dehumanized: How CCTV Bail Reviews Violate Due Process*, „University of Baltimore Law Forum” 2014, vol. 45, no. 1.
- Gori P., Pahladsingh A., *Fundamental Rights under Covid-19: An European Perspective on Videoconferencing in Court*, „ERA Forum” 2021, vol. 21, no. 4.
- Gourdet C. et al., *Court Appearances in Criminal Proceedings Through Telepresence: Identifying Research and Practice Needs to Preserve Fairness While Leveraging New Technology*, RAND Corporation Research Report 2020.
- Hynes J., Gill N., Tomlinson J., *In Defence of the Hearing? Emerging Geographies of Publicness, Materiality, Access and Communication in Court Hearings*, „Geography Compass” 2020, vol. 14, no. 9.
- International Commission of Jurists, *Videoconferencing, Courts and COVID-19. Recommendations Based on International Standards*, November 2020, https://www.unodc.org/res/ji/import/guide/icj_videoconferencing/icj_videoconferencing.pdf.
- Kamber K., *The Right to a Fair Online Hearing*, „Human Rights Law Review” 2022, vol. 22, no. 2.
- Klepczyński A., Kładoczny P., Kubaszewski P., Wiśniewska K., *Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Czy koronawirus SARS-CoV-2 zaatakował system wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych?*, Warszawa 2021, <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2021/11/Raport-COVID-a-proces-karny-PL.pdf>.
- Kulesza C., *Rozprawa zdalna oraz zdalne posiedzenie aresztowe w świetle konwencyjnego standardu praw oskarżonego*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2021, z. 26, nr 3.
- Legg M., Song A., *The Courts, the Remote Hearing and the Pandemic: From Action to Reflection*, „UNSW Law Journal” 2021, vol. 44, no. 1.
- Marko D., *The Unclear Picture of the Habeas Corpus? Some General Remarks on Remote Pre-Trial Detention Hearings in Light of the Selected Countries' Legislation and the ECHR Standards* [w:] *Criminal Justice in the Prism of Human Rights (X AIDP International Symposium for Young Penalists, Bologna, Italy, 27–28 October 2022)*, eds. F. Mazzacuva, M. Odriozola Gurrutxaga, N. Recchia, A. Santangelo, The Netherlands 2023.
- Misztal P., *Zdalne posiedzenia aresztowe w trybie art. 250 § 3b–3h kodeksu postępowania karnego: Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, „Studia Prawnoustrojowe” 2021, nr 54.

- Olszewski R., Małolepszy A., *Exercise of the Right to Defence in Criminal Proceedings during the COVID-19 Pandemic with Particular Reference to the Relation Between the Accused and the Defence Counsel*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2022, z. 27, nr 2.
- Quattrocchio S., *Participatory Rights in Comparative Criminal Justice: Similarities and Divergences Within the Framework of the European Law* [w:] *Personal Participation in Criminal Proceedings: A Comparative Study of Participatory Safeguards and in absentia Trials in Europe*, eds. eadem, S. Ruggeri, Cham 2019.
- Rowden E., *Virtual Courts and Putting ‘Summary’ Back into ‘Summary Justice’: Merely Brief, or Unjust?* [w:] *Architecture and Justice Judicial Meanings in the Public Realm*, eds. J. Simon, N. Temple, R. Tobe, London 2013.
- Sanders A., *Video-Hearings in Europe Before, During and After the COVID-19 Pandemic*, „International Journal for Court Administration” 2021, vol. 12, no. 2, <https://iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.379>.
- Szumiło-Kulczycka D., *Wpływ pandemii COVID-19 na realizację prawa do sądu w sprawach karnych w Polsce*, „Polski Proces Cywilny” 2022, t. 13, nr 1.
- Turner J.L., *Remote Criminal Justice*, „Texas Tech Law Review” 2021, vol. 53, no. 1.
- van der Vlis E.-J., *Videoconferencing in criminal proceedings* [w:] *Videoconference and remote interpreting in criminal proceedings*, eds. S. Braun, J.L. Taylor, Surrey 2011.

Streszczenie

Dawid Marko

Zdalny udział podejrzanego w posiedzeniu aresztowym w świetle standardu *habeas corpus*

Głosa porusza problem dopuszczalności zdalnego udziału podejrzanego w posiedzeniach aresztowych, a w szczególności w posiedzeniu w przedmiocie rozpoznania wniosku o zastosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego, z punktu widzenia art. 5 ust. 3 i 4 EKPC. Dokonując analizy orzecznictwa strasburskiego, autor dochodzi do wniosku, że specyfika zdalnego udziału w zbyt daleko idącym stopniu negatywnie wpływa na możliwość zrealizowania celów wyznaczonych przez procedurę *habeas corpus*, wobec czego należy stwierdzić, że postawienie przed sędzią w rozumieniu art. 5 ust. 3 EKPC powinno mieć charakter fizyczny. Zdaniem autora, zdalny udział podejrzanego może jednak stanowić optymalne rozwiązanie w przypadku pozostałych posiedzeń aresztowych. Autor zwraca również uwagę na potrzebę przyjęcia dodatkowych gwarancji procesowych związanych ze zdalnym udziałem podejrzanego w posiedzeniu i formułuje wnioski *de lege ferenda*.

Słowa kluczowe: *habeas corpus*, posiedzenie aresztowe, wideokonferencja, zdalny udział.

Summary

Dawid Marko

Remote Participation of a Suspect in a Pre-trial Detention Hearing in the Light of Article 5(3) ECHR

The commentary addresses the issue of the admissibility of the suspect's remote participation in pre-trial detention hearings and, in particular, in the initial remand-in-custody hearing from the perspective of Article 5(3) and (4) ECHR. Analysing the Strasbourg jurisprudence, the author concludes that the specificity of remote participation too far undermines the possibility of achieving the objectives set by the *habeas corpus* procedure so that the appearance before a judge within the meaning of Article 5(3) ECHR should be physical. However, in the author's opinion, remote participation of the suspect may be the optimal solution for other detention hearings. The author also draws attention to the need to adopt additional procedural safeguards related to the remote participation of the suspect in the session and formulates *de lege ferenda* proposals.

Keywords: *habeas corpus*, remand hearing, videoconferencing in criminal process, remote participation.